

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

© Довбенко В. І., 2015

Розглянуто проблеми формування сприятливих умов для нарощування інвестиційного потенціалу, орієнтованого на інноваційний розвиток підприємств. Розкрито роль інноваційної культури у формуванні сучасних кластерів, спроможних здійснювати перспективні НДДКР і забезпечувати успішну реалізацію інвестиційних проєктів. Проаналізовано роль трансферу технологій і середовища сприйняття інновацій у формуванні належного інвестиційного клімату. Запропоновано заходи, що сприяють успішній комерціалізації результатів наукових розробок та їх просуванню на внутрішній та зовнішній ринки.

Ключові слова: інноваційна культура, інвестиційний клімат, перспективні НДДКР та інвестиційні проєкти, трансфер технологій, механізми підтримки інноваційного розвитку підприємств.

V. I. Dovbenko

Lviv Politechnic National University

PROBLEMS OF CREATING A FAVORABLE INVESTMENT CLIMATE FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

© Dovbenko V. I., 2015

The problems of formation the favourable conditions for increasing of investment potential, based on the innovative development of enterprises are considered. In the new conditions it is important reorient the thinking of management at finding new development opportunities. This requires special attention to innovation and involvement of all stakeholders in the process of forming values. The process of creating a commercially successful innovation involves new approaches to the management of the joint activity participants in the innovation process based on open access to information, effective knowledge sharing and joint formation of values that provides for the establishment of a new innovation culture. The complexity and high cost of large-scale R&D involves the active use of the results of other participants in the development of market innovation and thus setting up partnerships with them. Therefore, in the present conditions it is advisable to ensure the successful commercialization of scientific developments to use open innovation model, which involves establishing the climate of mutual understanding and trust of participants in the innovation process.

The role of innovation culture consists in shaping of the modern clusters those are capable to perform advanced R&D and to ensure the successful implementation of investment projects. To enhance the cooperation between the parties in the process of commercialization the innovations appropriate to use the potential of clusters that allow forming a network of stable relations participants to establish effective technology transfer and provide a competitive advantage to innovative products.

The role of technology transfer and environment for perception the innovation in shaping the investment climate is analyzed. The measures that contribute to successful commercialization of the results of scientific developments and their promotion to the domestic and foreign markets are proposed.

Successful examples of collaboration between science, business, government and the crowd show a large number of scientific and technical associations and companies, including the Max Planck Society in Germany, General Electric in the United States and others are analyzed. Revealed, that an important task of the national economy is the creative solutions of problems intensify innovation activity based on the release of initiatives the scientists, researchers, business and society, eliminating of the barriers to the transfer of knowledge and technology to solving the specific problems of increase the efficiency of economic.

Key words: innovative culture, investment climate, promising R&D and investment projects, technology transfer, mechanisms of support for the innovative development of enterprises.

Постановка проблеми. Визначальним чинником розвитку сучасної економіки є інновації. Однак у нашій країні проблемам переходу на інноваційний шлях розвитку не приділяється належної уваги. Перехід до постіндустріального суспільства в Україні мали б забезпечити економіка знань, високі технології та інформатизація, однак цьому перешкоджає деградація науково-технічного потенціалу країни, відсутність належної інноваційної культури і партнерських відносин між державою, наукою, бізнесом та громадськістю. Суперечності в економічній і соціальній сфері, низька ефективність витрат у виробництво, ускладнений доступ до якісних товарів і послуг вимагають застосування нових підходів до вирішення проблем розвитку економіки на основі використання сучасних технологій. Тому так важливо створити сприятливий клімат для генерування нових перспективних ідей та їх застосування на практиці. Однак цьому перешкоджають недостатність коштів на самостійне проведення масштабних НДДКР, нераціональне використання ресурсного потенціалу, розпорошення ресурсів при вирішенні поставлених завдань розвитку та розмитість орієнтирів розвитку у зв'язку із дисбалансами інтересів сторін. Зазначені проблеми наносять велику шкоду економіці, соціальній сфері, стану довкілля. Вирішення подібних завдань вимагає формування узгодженої стратегії розвитку економіки, усвідомлення існуючих загроз на всіх рівнях управління і пошуку нових ідей щодо можливостей покращення існуючого стану справ.

Завдання налагодження ефективних комунікацій сторін, що взаємодіють між собою у процесі трансферу знань, інновацій та технологій, набувають все більшої актуальності у зв'язку із підвищенням ролі інтелектуального капіталу у розвитку економіки. Для переходу на інноваційний тип розвитку економіки важливо створити сприятливе середовище для сприйняття інновацій й усунути бар'єри на шляху нових ідей і наукових розробок. Вирішення цих завдань передбачає активну взаємодію науки і бізнесу в інноваційних процесах. Для розроблення нових підходів щодо залучення інвестицій в інноваційні проекти необхідно налагодити ефективні комунікації сторін і покращити стан у сфері трансферу технологій з метою успішної комерціалізації результатів наукових розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За умов кризи найбільше страждає інноваційна діяльність. Водночас саме впровадження інноваційних перетворень є основним чинником розвитку економіки, що передбачає пошук нових джерел та можливостей формування конкурентоспроможного інноваційного потенціалу розвитку за достатньо складних економічних умов. Ці проблеми досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як О. Азарян, О. Амоша, С. Бай, В. Геєц, В. Герасимчук, В. Даніч, Т. Загорна, С. Ілляшенко, Н. Іванова, Г. Іцкович, О. Кендюхов, М. Кизим, Б. Лундвал, К. Прахалад, Г. Чесбро, В. Соловійов, Л. Федулова, Н. Чухрай та інші. Вони звертають увагу на різні аспекти інноваційної діяльності та форми взаємодії її учасників і необхідність

створення умов для інноваційного розвитку економіки, зокрема високотехнологічних підприємств, переконливо доводять важливість перебудови взаємовідносин між державою, освітніми, науково-дослідними установами та бізнесом у сфері комерціалізації інновацій. Однак їх праці не дають однозначної відповіді на питання залучення інвестицій у перспективні інвестиційні проекти з метою досягнення запланованих результатів на основі підвищення ефективності використання ресурсів, оскільки сьогодні важливо швидко оновлювати знаннєвий потенціал з метою приведення його у відповідність до швидко зростаючих потреб і запитів споживачів. Дискусійними продовжують залишатися питання про визначення пріоритетів розвитку підприємств різних галузей, місце та роль соціальної відповідальності бізнесу, інноваційної культури, можливості практичного застосування положень концепцій відкритих інновацій та “потрійної спіралі”. Потребують уточнення також підходи до формування середовища сприйняття інновацій з метою їх своєчасної комерціалізації, зокрема формуванням агенцій розвитку, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, технологічних парків та гармонійного поєднання інтересів сторін у таких надструктурах, як технополіс.

Постановка цілей. Дослідження теоретичних основ та прикладних проблем формування сприятливого інвестиційного клімату для активізації інноваційної діяльності зумовлює постановку таких цілей:

- обґрунтувати теоретичні засади формування умов для залучення інвестицій у реалізацію перспективних проектів, в основу яких покладено результати кращих наукових розробок;
- проаналізувати роль середовища знань та інноваційної культури у забезпеченні ефективної взаємодії учасників інноваційного процесу;
- запропонувати заходи, що сприяють успішній комерціалізації результатів наукових розробок та їх просуванню на внутрішній та зовнішні ринки.

Виклад основного матеріалу. Еволюція економічних систем у довгостроковому періоді відбувається під впливом суперечностей потреб та інтересів сторін. Інновації вступають у конфлікт із консервативним мисленням, спрямованим на збереження існуючого стану, і націлені на суттєве підвищення ефективності діяльності суб’єктів господарювання.

Важливою функцією сучасних економічних систем є генерування інновацій. Інноваційний розвиток, спираючись на загальні принципи циклічного розвитку науково-технічного прогресу, визначає об’єктивну потребу зміни поколінь техніки та технологій, передбачає можливі альтернативні варіанти впровадження науково-технічних нововведень тощо.

Система чинників економічного розвитку згідно з підходом Світового економічного форуму (WEF) містить базові чинники, чинники ефективності й чинники розвитку та інновацій (табл. 1).

Таблиця 1

Система чинників економічного розвитку (версія WEF), %

	Базові чинники	Чинники ефективності	Чинники розвитку та інновацій
Розвиток на основі базових факторів	50	35	5
Розвиток на основі ефективності	40	50	10
Інноваційний розвиток	20	50	30

Примітка. Складено автором на основі даних сайту www.ier.com.ua

Україна належить до країн, що розвиваються на основі чинників ефективності. Інноваційний розвиток ґрунтується на якісних змінах і визначає об’єктивну потребу зміни поколінь техніки та технологій і передбачає можливі альтернативні варіанти впровадження науково-технічних нововведень тощо.

У сучасних умовах в економіці відбувається глибока трансформація підходів до управління, що передбачає нове бачення шляхів та можливостей розвитку. Подібні процеси вимагають особливої уваги до інновацій. Традиційно інновації скеровують на технології, продукти й процеси. Взаємодія компаній зі споживачами при цьому відбувається у процесі обміну товарів і послуг на гроші. У нових умовах важливо, щоб пропозиції, сформовані ціннісним ланцюжком компаній, відповідали попиту споживачів, що передбачає їх безпосередню участь при формуванні цінності. У результаті процес спільного творення цінності витісняє процес обміну, що зображено у табл. 2.

Таблиця 2

Трансформація підходів до сприйняття інновацій [на основі 1, с. 14–15]

Процеси створення цінності			
	Суб'єкт творення, основні ланки	Сутність процесів	Особливості збуту
Передумови	Творить компанія → Спільне творення	Продукти й послуги → Досвід спільного творення	Попит проявляє споживач → Спільне творення досвіду
Напрями розвитку	Ланцюжки цінності та якість внутрішніх процесів → Якість взаємодії “споживач-компанія”	Нові технології, продукти і процеси → Оновлення середовища досвіду	Ланцюжки постачання → Мережі досвіду
Наслідки	Компанія привласнює додану вартість → Взаємовигідний розподіл створених цінностей	Диференціація продуктів → Нестандартна взаємодія на основі досвіду творчості	Формування замовлень → Індивідуалізація досвіду спільного творення

Творення цінності в нових умовах за допомогою аутсорсингу, реінжинірингу бізнес-процесів, скорочення персоналу наштовхується на значний опір. Подібні трансформації можливі за умов налагодження сприятливого середовища сприйняття інновацій та високої інноваційної культури. Це передбачає формування нових ринків та комерційно успішних інновацій за допомогою нових методів управління та спільного творення цінності на основі діалогу, відкритого доступу, оцінювання ризику й забезпечення прозорості процесів (dialogue, access, risk assessment, transparency – DART) [1, с. 31]. Діалог сприяє як обміну знаннями, так і формуванню якісно нового рівня взаємодії сторін завдяки спільному формуванню цінностей. Доступ дає змогу розширювати можливості розвитку підприємства, передаючи споживачу права на користування майном чи послугами. Оцінювання ризиків ґрунтується на наданні споживачу необхідної інформації для прийняття ним усвідомлених рішень. Прозорість у відносинах партнерів потрібна для формування атмосфери довіри між ними.

У підході компаній до інновацій переважають комерційні інтереси, а замовниками досліджень і розробок є виробничі структури. За умов першочергового врахування інтересів виробників модель інновацій має бути зорієнтована на короткий термін і швидку комерціалізацію результатів розробок. Винахідницьке ж уявлення про інновації передбачає фінансування проектів за спонсорські кошти. Ця модель розрахована, як правило, на тривалий термін і передбачає значну свободу вибору дій [2, с. 217, 218]. Для досягнення успіху у процесі інноваційної діяльності важливо оптимальним чином комбінувати зазначені моделі, враховуючи конкретні умови та можливості сторін з метою досягнення кращих результатів на перспективу, тобто на період інноваційного циклу або й триваліший період часу.

Сучасна промисловість є генератором науково-технічного прогресу й інновацій в економіці. Так, у ЄС на частку промисловості, яка виробляє близько 15 % ВВП, припадає 65 % витрат на НДДКР і майже 50 % витрат на інновації. Промисловість у вигляді високотехнологічних виробництв є драйвером економічного зростання і формує попит на висококваліфіковану робочу силу, а також є фактором глобальної конкурентоспроможності національних економік. У ЄС вона забезпечує понад 2/3 експорту товарів [3, с. 4, 5].

Конкуренція насправді є одним з небагатьох фундаментальних чинників економічного розвитку, але відводити їй роль базової умови дещо передчасно. Для дослідника природи конку-

рентних відносин базовою може стати, наприклад, орієнтація на розвиток, критерій стабільності, адаптивності, гнучкості функціонування систем. Разом з конкуренцією в економічному середовищі діють такі не менш могутні сили, як кооперація, інтеграція, коєволюція (узгоджений розвиток). При цьому жодна з перерахованих форм взаємин між суб'єктами не повинна бути такою, що є достатньою в масштабах всієї економіки. Визначити оптимальні для економіки пропорції і форми взаємодії цих сил – основне завдання пошуку моделі господарського розвитку країни [4, с. 74].

Зарубіжні компанії створюють інновації по-різному. Одні з них проводять НДДКР та розробляють новітні технології, інші основують свої інновації на існуючих технологіях та/чи розвивають кращі бізнес-моделі або розробляють інновації в межах роботи кластерів чи інших видів мереж. Стратегічні ж рішення мають розроблятися для підтримки всіх форм інноваційної діяльності, а не тільки технологічних інновацій [5, с.67]. Практичне втілення цих пропозицій можливе за умов формування ефективних кластерних структур.

Через зростаючу складність і мультидисциплінарність сучасних інновацій постійно зростають витрати на доступ до знань про нові технології і самостійне здійснення масштабних НДДКР. Для протидії цим тенденціям компанії змушені вкладати кошти насамперед у прикладні розробки, спроможні забезпечити швидку окупність, які, як правило, забезпечують відносно невелике покращення окремих параметрів кінцевого продукту. Це шкодить перспективному розвитку й призводить до втрати конкурентних позицій. З метою підвищення ефективності та результативності інноваційної діяльності Г. Чесбро запропонував концепцію відкритих інновацій, яка передбачає активне використання зовнішніх ідей, підходів та розробок. Для цього слід сформувати нову інноваційну культуру, основні риси якої наведено у табл.3.

Відкриті інновації допомагають впроваджувати нові ідеї завдяки скороченню ризиків і сприянню притоку ресурсів для досягнення поставлених цілей внаслідок трансферу технологій. При цьому зовнішні можливості поєднуються із внутрішнім потенціалом розвитку, тобто суб'єкт господарювання отримує додаткові шанси для розвитку завдяки об'єднанню зусиль зацікавлених сторін. Запровадження ідей відкритих інновацій передбачає зміни у свідомості, зорієнтовані на взаєморозуміння та підвищення рівня довіри сторін. За цих умов відкриті інновації сприяють досягненню поставлених цілей внаслідок трансферу знань і технологій, поєднанню зовнішніх можливостей із внутрішнім потенціалом розвитку підприємства для досягнення поставлених цілей розвитку.

Таблиця 3

Характеристики відкритих і традиційних (закритих) інновацій [6]

Риси традиційних інновацій	Риси відкритих інновацій
Компанії не розголошують інформації про свою інноваційну діяльність	Компанії не наводять відомості лише про конфіденційну інформацію у сфері інновацій
Більші витрати на внутрішні дослідження забезпечують зміцнення ринкових позицій	Заохочення контактів з інноваційною спільнотою
Пріоритет у патентуванні – найвищі прибутки	Пріоритет у виході на ринок – найвищі прибутки
Потреба у великій кількості дослідників	Зосередженість на основних компетенціях, передавання невластивих функцій на аутсорсинг

Інноваційна модель економіки має складний характер і утворена з сукупності елементів, що знаходяться в динамічному взаємозв'язку. Головними з яких є [7]:

- продукування наукових знань і інновацій;
- освіта і підвищення кваліфікації;
- комерціалізація наукових знань та інновацій;
- використання інновацій;
- управління і регулювання інноваційного розвитку економіки;
- фінансове забезпечення перетворень.

Основними причинами низької інвестиційної активності в Україні, а отже, і гальмування переходу до моделі інноваційного розвитку, є такі [з урахуванням 7]:

- несприятливий інвестиційний клімат;
- нерозвиненість інвестиційного ринку та інвестиційної інфраструктури;
- відсутність дієвих механізмів державного-приватного партнерства у процесі інвестування;
- недосконалість системи підготовки інвестиційних програм і проектів.

Підвищує ефективність взаємодії приватного сектора, держави, торгівлі, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі на основі виявлення проблем розвитку науки і виробництва та можливостей інвестування в інноваційні проекти кластерний підхід. Об'єднання в інноваційний кластер формує чітко орієнтовану систему поширення нових знань, технологій та інновацій. При цьому формування мережі стійких зв'язків між всіма учасниками кластера є найважливішою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги. Кластери інноваційної діяльності створюють новий продукт або послугу зусиллями декількох фірм або дослідницьких інститутів, що дає змогу прискорити їхнє поширення у мережі ділових взаємозв'язків [8, с. 327].

Однак однією з основних причин, яка стримує розвиток інноваційної діяльності в Україні, є несприятливий інвестиційний клімат. Як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори не довіряють запевненням уряду щодо гарантій та захисту інвестицій, надто високими є й ризики інвестування, оскільки постійно змінюються умови діяльності бізнесу, непевною є й фінансова політика держави й комерційних банків.

Інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим, незважаючи на те, що владою давно вже задекларовано інноваційно-інвестиційну модель розвитку. За оцінками Міністерства економіки, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить від 140 до 200 млрд. дол. США, а щорічна потреба – близько 20 млрд. дол. США. Фактичний обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40–60 млрд. дол. США. За оцінками експертів Всесвітнього банку, для досягнення рівня розвитку США Україні потрібно загалом 4 трлн. дол. США. Отже, фактичні обсяги інвестицій в Україну є мізерними порівняно з цими цифрами [9, с. 111]. Це підтверджує і відомий зарубіжний економіст А. Аслунд, який вважає, що міжнародне фінансування України залишається недостатнім для підтримки справжнього відновлення і реформ. Остання програма допомоги передбачає фінансування в обсязі близько \$ 40 мільярдів, майже половина яких надійде від МВФ (протягом чотирьох років). Це означає, що в поточному році Україна отримає лише 10 мільярдів – цього недостатньо для відновлення резервів країни та обслуговування її боргу. У пакеті допомоги є “дірка” в \$ 15,3 мільярда, яку МВФ і уряд України сподіваються “заткнути” за допомогою реструктуризації боргу [10].

За прогнозами фахівців, річний обсяг ринку високотехнологічної продукції та послуг зросте за найближчі 20 років у 5 разів, а обсяг ринку паливно-енергетичних ресурсів – усього лише удвічі. В Україні ж експорт формується переважно за рахунок сировинних галузей, частка України на ринку високотехнологічної продукції становила близько 0,1 %. Наукоємність промислового виробництва в Україні, яка наприкінці 1990-х рр. становила близько 3 %, зараз не перевищує 1 %, що у десятки разів менше за світовий рівень [11, с. 18].

Стимує розвиток системи трансферу технологій недостатня компетентність суб'єктів інноваційної діяльності. Керівники промислових підприємств не усвідомлюють визначальної ролі інтелектуальної власності у розвитку виробництва. Однак тільки новітні технології спроможні забезпечити суттєве підвищення конкурентоспроможності підприємств. Водночас науковці часто не спроможні комерціалізувати результати своїх досліджень через незнання методів оцінювання вартості об'єктів інтелектуальної власності та забезпечення охорони прав на них, відсутність навичок передавання розробок споживачам. Також у більшості випадків у організацій-розробників технологій відсутні реальні стимули для участі у процесі їх комерціалізації, а у потенційних інвесторів – інтерес до інвестування в наукові дослідження, оскільки інноваційна діяльність відзначається високим ступенем ризику. Все це вимагає уваги держави у вигляді прямої фінансової підтримки та податкових стимулів для суб'єктів інноваційної діяльності, особливо малих

інноваційних підприємств, а також удосконалення механізму впровадження у виробництво завершених науково-технічних розробок і технологій.

Для виправлення існуючого становища потрібно систематично здійснювати прогнозно-аналітичні та стратегічні маркетингові дослідження науково-технологічного та інноваційного розвитку. Це сприятиме правильному визначенню пріоритетів розвитку науки і техніки та інноваційної сфери. Важливою є реальна підтримка розвитку кооперації науки і виробництва у процесі створення високотехнологічних підприємств, які спроможні вистояти у конкурентній боротьбі як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Реалізація інноваційного розвитку економічної системи будь-якого рівня стає можливою за умови інвестиційної підтримки інноваційних проектів, які сприяють оновленню потенціалу розвитку підприємств на якісно новій основі. При цьому слід передбачити як пряму фінансову підтримку учасників інноваційних процесів, так і фіскальні пільги для інноваторів та інші економічні, правові, політичні та інфраструктурні інструменти підтримки, зокрема запровадження стандартів, що заохочують застосування інноваційних продуктів.

Нестабільність законодавства, його різночитання, неефективні важелі підтримки учасників інноваційного процесу, недотримання норм законів, використання “тіньових” схем у взаємовідносинах держави з підприємницьким сектором, низький рівень податкової та інноваційної культури зробили легальну інноваційну діяльність не вигідною, що спричинило відтік капіталу з цієї пріоритетної для національної економіки сфери. Так, наприклад, податкове стимулювання мало б дати змогу підприємствам, які зареєстрували інноваційний проект, отримати право на пільгу з оподаткування половини прибутку (з віднесенням зазначених коштів на спеціальний рахунок для їх використання на інноваційні цілі). Однак на практиці це положення так і не запрацювало у зв'язку із постійним внесенням змін при формуванні річних бюджетів. Законом України “Про інноваційну діяльність” передбачено пільги зі сплати ПДВ, земельного податку, особливий (пільговий) режим митного регулювання, застосування яких суб'єктами господарської діяльності є проблематичним. Недостатньо ефективно використовуються також такі форми державної фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, як пільгове кредитування; майнове страхування; надання державних гарантій і компенсація державою відсотків банкам за кредитами суб'єктів інноваційної діяльності; державне фінансування виконання проектних робіт з реалізації пріоритетних інноваційних проектів.

Для раціонального використання ресурсного потенціалу з врахуванням перспективних потреб слід забезпечити дієвіший контроль на валютно-фінансовому ринку. Масштаби спекулятивних операцій в останній час просто вражають. У результаті підприємства реального сектора втрачають реальні стимули вести господарську діяльність, оскільки доходи учасників валюто-обмінних та супутніх операцій є на порядок вищими. Цю ситуацію слід негайно виправити за рахунок стабілізації валюто-обмінного курсу (бажано поступової ревальвації гривні, яка є однією з найбільш недооцінених валют у світі), що давало б змогу значно збільшити обсяги фінансування перспективних інноваційних проектів вітчизняними інвесторами.

Перспективи стабільного економічного зростання України залежать від таких трьох основних чинників: 1) технологічного рівня (рівень інноваційної активності та ступінь розвитку ІКТ); 2) стану суспільних інститутів (законодавча база, боротьба з корупцією та ін.); 3) стану макроекономічного середовища (макроекономічна стабільність, кредитний рейтинг країни, витрати уряду та ін.). Важливу роль при цьому відіграють фактори інноваційного розвитку економіки, серед яких: фактор мотивації та затребуваності інновацій; техніко-економічна трансформація виробництва, характер і структура ринку тощо [12].

Здійснені дослідження стану економічних відносин в інноваційній сфері діяльності доводять доцільність збільшення потенціалу інноваційних систем завдяки залученню до відповідних процесів широкого кола вмотивованих учасників, організації їх змагання за пропонування кращих ідей та подальшу участь в їх реалізації. Ці процеси успішно відбуваються у розвинених країнах світу з потужною університетською наукою, яка має сучасну дослідницьку базу і ефективно взаємодіє з бізнесом. Однак розвивати окремі перспективні напрямки інноваційної діяльності за умов чіткого бачення цілей розвитку та підтримки держави можливо і в нашій країні, яка має

нерозкритий потенціал розвитку економіки на основі інноваційної складової. При цьому спостерігаються негативні тенденції, оскільки частка інноваційної продукції в промисловості сьогодні знизилася до 3 %, а кількість інноваційно активних підприємств коливається в межах 16–18 %, що свідчить про необхідність вжиття радикальних заходів з виправлення такого становища. В Україні відбувається значне скорочення обсягів промислового виробництва, особливо у сфері машинобудування. Зниження інноваційної активності підприємств пов'язане з надто високими ризиками у зв'язку із невизначеністю на фінансовому та валютному ринках, швидкому знеціненні гривні, відсутності реальної підтримки винахідників, раціоналізаторів, а також підприємств, які впроваджують інновації.

Сучасна ситуація в інноваційній сфері України дуже тривожна, оскільки практично відсутня реальна підтримка інноваційної діяльності її суб'єктів. Результатом деструктивних процесів у вітчизняній економіці стала її переорієнтація на імпорт енергоносіїв та відносно дешевих зразків зарубіжної техніки, внаслідок чого відбулося значне зниження технологічного рівня розвитку.

Основні демотивувальні чинники інноваційної діяльності полягають у послабленні економіки та специфічних інституційних умовах (масова корупція, бюрократія, процвітання рейдерства, потужна система “відкатів” як одного з елементів тіньової економіки). За даними Держслужби статистики України, інноваційною діяльністю в промисловості займається менше п'ятої частини підприємств. Водночас інноваційна діяльність підприємств полягає переважно у закупівлі обладнання, а у структурі загальних інноваційних витрат переважають витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 70,1 %, а на проведення досліджень і розробок лише 10,4 % [3, с. 26, 27].

Особливу увагу при реформуванні вітчизняної економіки слід приділити науці з метою надання їй необхідної ролі у процесах оновлення потенціалу розвитку країни. Для цього важливо реформувати і саму наукову сферу, забезпечивши гідний рівень оплати праці науковців, сприяти припливу перспективних кадрів, здатних на високопрофесійному рівні вести дослідження, налагоджувати співпрацю з бізнесом та зарубіжними колегами, а також готувати високопрофесійні кадри, здатні генерувати нові ідеї та приймати вдалі й оригінальні рішення. Необхідно також сприяти налагодженню партнерських взаємин між державою, наукою (зміцнюючи дослідницьку базу університетів) і бізнесом (особливо високотехнологічним), що передбачає формування сучасної інноваційної інфраструктури у вигляді ефективних мережевих структур (інноваційних кластерів, центрів трансферу технологій, венчурних фондів, технологічних та наукових парків тощо). Окремі інфраструктурні складові покликані інтенсивно взаємодіяти як між собою, так і з потенційними замовниками ліцензій чи інноваційних продуктів, що у перспективі призвело б до появи технополісів із замкненими науковими та виробничими циклами, що здатні самостійно вирішувати більшість питань залучення інвестицій для реалізації інноваційних програм та проектів.

У своєму поступі до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку Україні необхідно брати на озброєння кращі зарубіжні зразки налагодження співпраці сторін у сфері інновацій. Так, товариство Макса Планка, створене у повоєнній Німеччині ще у 1948 р., до складу якого сьогодні входять 78 інститутів та інших дослідницьких установ, демонструє неабиякий поступ у застосуванні результатів наукових досліджень у виробництві. Діяльність цього товариства побудована на самостійному визначенні вченими тематики досліджень, повній свободі при підборі кадрів, зорієнтованості на розкриття особистих якостей дослідників. Для швидкого реагування на виклики сучасності, перспективні потреби бізнесу постійно оновлюється коло тематики досліджень з метою забезпечення їх актуальності та відповідності перспективним потребам виробництва. При цьому широкі права вчених передбачають і їх обов'язки щодо забезпечення відкритого доступу громадськості до результатів виконаних досліджень. Передавання (трансфер) технологій для потреб бізнесу передбачає при цьому пряме співробітництво з бізнес-партнерами, використання патентів і ліцензій, створення старт-ап компаній або ж оптимальне поєднання зазначених форм. Для налагодження ефективного трансферу знань і технологій у 80-ті роки минулого століття було створено структуру “Макс Планк інновації”, яка є посередником між наукою і промисловістю, забезпечує правовий захист об'єктів інтелектуальної власності, надає допомогу вченим з питань

ліцензування, захисту патентних прав, складання бізнес-планів щодо створення спін-оффів. Товариство Макса Планка з питань трансферу технологій тісно взаємодіє з товариством Фраунгофера для максимального сприяння учасникам інноваційних процесів [13].

Для необхідного поживлення у вітчизняну сферу інноваційної діяльності важливо серйозно впроваджувати ідеї концепції відкритих інновацій у практику з урахуванням існуючого світового досвіду. Так, зокрема, для широкого залучення інтелектуального капіталу при вирішенні завдань впровадження інновацій необхідно використовувати потенціал винахідництва, оголошуючи конкурси щодо вирішення конкретних завдань. Важливо залучати зовнішні джерела інновацій, фільтруючи різні результати розроблення для вибору тієї з них, яка забезпечує досягнення конкретних цілей. Слід також навчитися ефективно управляти процесом обміну ідеями та розробками та забезпечувати оптимальну взаємодію сторін під час реалізації відповідних проектів. Відкриті інновації спонукають провідні компанії до зміни стратегій та бізнес-моделей з метою досягнення успіху на ринках країн з низьким рівнем доходів населення, а також завдяки вільному поширенню знань сприяють залученню в інноваційний процес додаткового інтелектуального потенціалу, здешевлюють проведення як наукових розробок, так і реалізацію відповідних проектів, спрямованих на комерціалізацію отриманих результатів [14]. Тому важливо створювати банки перспективних наукових ідей та розробок з правом відкритого доступу до них зацікавлених осіб.

Успіх відкритих інновацій ґрунтується на масштабному збільшенні кола учасників генерації ідей та подальшому відборі кращих з них. Так, GE з метою пошуку кращих ідей у сфері енергоефективності провів конкурс під назвою “Фантастичні екологічні виклики” з фондом у 200 млн. дол. У результаті протягом 6 місяців у ньому взяли участь понад 60 тис. учасників, які запропонували понад 5 тис. ідей та бізнес-планів щодо вирішення завдань у сфері поновлюваних джерел енергії, енергоспоживання та підвищення ефективності енергетичних мереж [15].

Отже, для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки й окремих суб’єктів господарювання важливо творчо підійти до вирішення завдань активізації інноваційної діяльності, допомагаючи вченим і дослідникам під час розроблення і захисту їх прав на отримані результати, вивільнення ініціативи бізнесу та громадськості й спрямування її у конкретне русло з метою вирішення актуальних завдань підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів на основі проведення відкритих конкурсів інноваційних ідей щодо вирішення конкретних проблем розвитку, створення банків перспективних наукових ідей та розробок, формування умов для безперешкодного трансферу знань і технологій на основі налагодження партнерських стосунків учасників інноваційного процесу.

Висновки. Виявлено причини існуючого стану справ у сфері інноваційної діяльності, які пов’язані із відсутністю реальної підтримки учасників інноваційного процесу, що реалізують перспективні інноваційні проекти. Слід активніше шукати джерела фінансування інноваційної діяльності як домінуючого чинника розвитку та сприяти формуванню кластерних мереж партнерського типу на засадах концепції відкритих інновацій, що забезпечить ефект синергії завдяки ефективній взаємодії як суб’єктів господарювання, так і всіх інших сторін, зацікавлених в якісно нових продуктах. Запропоновано заходи з успішної комерціалізації результатів конкурентоспроможних наукових розробок.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження мають виявити конкретні механізми підтримки інноваційної діяльності підприємств та додаткові джерела ресурсів для здійснення перспективних інноваційних проектів. Передбачається також виявлення потенціалу розвитку малих інноваційних підприємств і стартапів та аналіз характеру їх впливу на активізацію інноваційної діяльності інших потенційних учасників інноваційного процесу.

1. Прахалад К. *Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами* / К. Прахалад, В. Рамасвами. – Пер. з англ. – К.: Видавництво Олексія Капусти (Підрозділ “Агенція “Стандарт””), 2005. – 258 с. 2. Стефік М. *Прориви. Історії та стратегії радикальних новацій* /

М. Стефік, Б. Стефік. – Пер. з англ. – К.: Видавництво Олексія Капусти (Підрозділ “Агенція “Стандарт””), 2005. – 322 с.

3. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь / О. І. Амоша, В. П. Вишневський, Л. О. Збаразька та ін.: за ред. В. П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.

4. Стратегічне управління національним економічним розвитком: монографія: в 2 т. / за заг. ред. О. В. Кендюхова. – Донецьк: ДВНЗ” ДонНТУ, 2013. – Т. 1. – 338 с.

5. Законодавче регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі та державах-членах ЄС / за ред. Г. Авігдора, Ю. Каниці. – К.: Фенікс, 2011. – 704 с.

6. Chesbrough H. *Open Business Models: How to Thrive in the New Innovation Landscape* / H. Chesbrough. – Cambridge, Massachusetts: Harvard Business Press, 2006. – 256 pp.

7. Іванова Н. Інвестиційна складова реалізації моделі інноваційного розвитку економіки України / Н. Іванова. *Ефективна економіка* 2014, № 5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econotyu.nauka.com.ua/?op=1&z=3005>

8. Яненко І. Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: монографія / І. Г. Яненко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. – 380 с.

9. Щепіна Т. Г. Проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні / Т. Г. Щепіна. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*, 2014, № 38 – С. 109–114.

10. Аслунд А. *Что Запад должен Украине* / А.Аслунд. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/articles/economics/5602837-что_запад_dolzhen_ukraine.htm.

11. Шовкалюк В. С. Інноваційний розвиток України: особливості 2012 року / В. С. Шовкалюк. – *Наука України у світовому інформаційному просторі*. – 2013. Вип. 7. – С. 14–25.

12. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова // *Економіка і прогнозування*. – 2012. – № 1. – С. 87–100.

13. *Max-Planck-Gesellschaft*. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.mpg.de/en>.

14. Spruijt J. *Top 10 best articles on open Innovation in 2013* / J. Spruijt. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.openinnovation.eu/07-05-2013/768/>.

15. King A. *Using Open Innovation to Identify the Best Ideas* / A. King, K. R. Lakhani. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://sloanreview.mit.edu/article/using-open-innovation-to-identify-the-best-ideas/>